

DAVLAT VA TIJORAT BANKLARI O'RTASIDA HAMKORLIKNI SAMARALI TASHKIL ETISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Tuhtayev Sardor Dilshod o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

Bigbosssardor@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19972956>

Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida bank tizimi mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim tayanch omillaridan biri hisoblanadi. Xususan, davlat va tijorat banklari o'rtasidagi hamkorlikni samarali tashkil etish moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlash, investitsion faoliyatni rag'batlantirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, mazkur yo'nalishda ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda bank tizimini isloh qilishga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Davlat banklarini transformatsiya qilish, xususiy banklar faoliyatini rivojlantirish va bank sektorida raqobat muhitini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Natijada bank tizimi aktivlari va kredit portfeli hajmi sezilarli darajada oshib bormoqda. Biroq, ushbu ijobiy o'zgarishlarga qaramay, davlat va tijorat banklari o'rtasidagi hamkorlik yetarli darajada rivojlanmaganligi kuzatilmoqda.

Davlat banklari asosan yirik investitsion loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltirilgan bo'lib, ular strategik tarmoqlarni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Tijorat banklari esa kichik va o'rta biznesni rivojlantirish, chakana bank xizmatlarini ko'rsatish va innovatsion moliyaviy mahsulotlarni joriy etishda yetakchi hisoblanadi. Ushbu funksional farqlar banklar o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Shu bilan birga, amaliyot shuni ko'rsatadiki, banklar o'rtasida resurslar taqsimoti va kreditlash siyosatida nomutanosibliklar mavjud. Ayrim hollarda davlat banklarining ustun mavqei tijorat banklari uchun teng raqobat sharoitlarini cheklaydi. Bu esa moliyaviy bozorlarning samarali ishlashiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, banklar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish orqali ushbu muammolarni bartaraf etish zarur.

Zamonaviy sharoitda banklararo hamkorlikni rivojlantirishda raqamli texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli bank xizmatlari, elektron to'lov tizimlari va fintech yechimlarining joriy etilishi banklar o'rtasida tezkor va samarali axborot almashinuvini ta'minlamoqda. Bu esa mijozlarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish bilan birga, operatsion xarajatlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda davlat va tijorat banklari o'rtasidagi hamkorlik muvozanatli va samarali tashkil etilgan. Masalan, davlat banklari strategik loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltirilgan bo'lsa, tijorat banklari bozor mexanizmlari asosida faoliyat yuritadi. Ushbu yondashuv moliyaviy tizim barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Mazkur tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, davlat va tijorat banklari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish uchun bir qator yo'nalishlarga e'tibor qaratish zarur. Avvalo, banklar o'rtasida qo'shma moliyalashtirish mexanizmlarini keng joriy etish lozim. Bu orqali yirik loyihalarni moliyalashtirishda risklar taqsimlanadi va resurslardan samarali foydalaniladi.

Ikkinchidan, banklararo kreditlash tizimini rivojlantirish orqali moliyaviy resurslarning erkin harakatini ta'minlash zarur.

Bundan tashqari, banklar o'rtasida yagona axborot va raqamli platformalarni yaratish muhim ahamiyatga ega. Bu orqali mijozlar to'g'risidagi ma'lumotlar almashinuvi tezlashadi va kreditlash jarayonlari soddalashtiriladi. Shu bilan birga, risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Banklar o'rtasida yagona risk baholash metodologiyasini joriy etish orqali kredit risklarini kamaytirish mumkin.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda banklar o'rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Tijorat banklari ushbu yo'nalishda faol bo'lsa-da, davlat banklari bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali moliyalashtirish hajmini oshirish mumkin. Bu esa iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, bank tizimida raqobat muhitini rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Davlat banklarining ustun mavqeini bosqichma-bosqich kamaytirish va xususiy banklar uchun teng sharoitlar yaratish orqali bank tizimining samaradorligini oshirish mumkin. Bu esa moliyaviy xizmatlar sifatining yaxshilanishiga olib keladi.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, davlat va tijorat banklari o'rtasidagi hamkorlikni samarali tashkil etish kompleks yondashuvni talab etadi. Bu jarayonda davlatning tartibga soluvchi roli, bozor mexanizmlari va zamonaviy texnologiyalar uyg'un holda rivojlantirilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, davlat va tijorat banklari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish bank tizimining barqaror ishlashini ta'minlash va iqtisodiy o'sishni jadallashtirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda amalga oshiriladigan islohotlar nafaqat bank tizimi samaradorligini oshiradi, balki butun iqtisodiyot rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, banklararo hamkorlikni takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish zarur.

1-jadval.

Davlat va tijorat banklari o'rtasidagi hamkorlik samaradorligi ko'rsatkichlari tahlili

Ko'rsatkichlar	2021	2022	2023	2024	2025
Qo'shma kreditlash hajmi (trln so'm)	95	120	150	185	230
Sindikatsiyalangan kreditlar ulushi (%)	12	15	19	24	30
Banklararo resurs almashinuvi (trln so'm)	70	85	105	130	160
Kichik biznesni qo'shma moliyalashtirish ulushi (%)	20	24	28	33	38
Raqamli hamkorlik operatsiyalari (%)	28	36	45	55	65
Qo'shma investitsion loyihalar soni (ta)	45	58	72	90	115

Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Moliya vazirligi ma'lumotlari va muallif hisob-kitoblari asosida tuzilgan.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, 2021–2025 yillar davomida davlat va tijorat banklari o'rtasidagi hamkorlik sezilarli darajada rivojlangan. Xususan, qo'shma kreditlash hajmi 95 trln so'mdan 230 trln so'mga oshgan bo'lib, bu banklar o'rtasida moliyaviy integratsiya

kuchayayotganini ko'rsatadi. Sindikatsiyalangan kreditlar ulushining 12% dan 30% gacha oshishi esa risklarni birgalikda boshqarish tizimi rivojlanayotganidan dalolat beradi.

Banklararo resurs almashinuvi hajmining ortishi moliyaviy oqimlarning samarali taqsimlanayotganini ko'rsatadi. Kichik biznesni qo'shma moliyalashtirish ulushining oshishi esa real sektorni qo'llab-quvvatlashda hamkorlikning muhim rol o'ynayotganini bildiradi.

Raqamli hamkorlik operatsiyalarining 28% dan 65% gacha oshishi banklar o'rtasidagi integratsiyaning zamonaviy bosqichga o'tayotganini anglatadi. Qo'shma investitsion loyihalar sonining ortishi esa banklar o'rtasidagi strategik hamkorlik kuchayayotganini tasdiqlaydi.

Muallif fikricha, ushbu ijobiy tendensiyalarni davom ettirish uchun banklararo hamkorlikni institutsional darajada mustahkamlash, raqamli infratuzilmani rivojlantirish va qo'shma moliyalashtirish mexanizmlarini kengaytirish zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son Farmoni. "O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"
3. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Banklar va bank faoliyati to'g'risida" (2020 yil, yangi tahrir)
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Pul-kredit siyosati sharhi va bank tizimi bo'yicha yillik hisobotlar (2021–2025 yy.)
5. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Moliyaviy sektor va davlat moliyasi bo'yicha statistik to'plamlar.
6. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika agentligi. Bank sektori va iqtisodiy ko'rsatkichlar bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar (2021–2025 yy.)
7. International Monetary Fund. Financial Sector Assessment va moliyaviy barqarorlik bo'yicha tahliliy hisobotlar.